

Andrej Koritnik
Ubijanje dolgočasja

Brane Maselj: UBIJANJE ČASA
Vermei, Ljubljana 1998

Pred dvema letoma se je umetnosti zapisal novinar Brane Maselj z romanom *Oblegana puščava*, zdaj pa je izšel še njegov drugi prozni "prvenec", imenovan *Ubijanje časa*. Nekoliko presenetljivo je pisanje o *drugem začetku*, vendar se ta misel vsiljuje sama na sebi, kajti roman je skorajda nadaljevanje življenjske zgodbe literarnega junaka, ki je morda utelešenje pisatelja samega; *Oblegana puščava* je ljubezenska zgodba dveh študentov, novo delo pa je analiza občutij in počutij po poroki.

Vendarle zakonski stan ne prinaša zadovoljstva, odgovornosti, in hkrati ni prostor, ki bi bil napolnjen s smislom, z ljubeznijo in spoštovanjem. Ne, Maselj je v *Ubijanju časa* resničnost ugledal kot kup nesmiselnih pravil, ki človeka utesnjujejo v njegovi svobodi biti to, kar želi; pripoved govori o zamočvirjeni sedanjosti, ki je predvsem dolgočasna, obenem pa tudi filistrska, sprenevedajoča se ter grozljiva v svoji prilagodljivosti in predvidljivosti. Ker je dogajanje postavljeno v konec prejšnjega desetletja, je to morda tudi naš čas, kolikor se pač ni spremenil odtlej do danes. Vanj je vpet prvoosebni pripovedovalec, poročen moški srednjih let z otrokom, ki kot novinar dobi službo urednika internega glasila v tovarni Napredek. Vse bi bilo lepo in prav, ko ne bi bil obremenjen z nepretrdnostjo utruja-

jočega in ves čas ponavljajočega se delovnega dne: vsako jutro obvezna kavica in opravljanje, nato brskanje po listih, računih, poročilih, kot da se kaj dela, prirejanje manjših kulturnih prireditev (na primer industrijske instalacije mladih umetnikov v delavski menzi, ki jih nihče ne razume – niti glavni junak romana, vsi pa se pretvarjajo, kakor da se jim je bila pravkar razodela skrita resnica), kjer se srečujejo povprečneži vseh vrst, od karieristov in pijancev do priliznjenih prisklednikov. V tej ujetosti se novinar počuti slabo, malodušen je, ko opazuje te vsakodnevne rituale, čeprav tudi sam privoljuje vanje. Zato okus razkrojenih medčloveških odnosov rad poplakne z alkoholom ali kratkotrajnimi spolnimi avanturicami. Vendar mu to ne daje nikakršnega smisla. Še bolj ga zanaša iz enega čustvenega stanja v drugo, prepira se z nezadovoljno ženo, zaljubi se v tovarniško zdravnico Majo, direktorjevo hčerko, prepričuje se, da je nekaj posebnega, a vendar je vedno znova razočaran; na koncu zapusti ženo in ljubico, razkrije denarne mahinacije v tovarni, kjer si je že predestinirani prihodnji direktor Aleš Kristančič, Majin uradni fant, služil velike denarce z nezakonitimi provizijami. Pri tem je nenehno prežet s svetoboljem, resignacijo, z odporom do vsega – zanj je celoten čas, ki ga živi, en sam dolgčas. In ker sta med seboj izenačena, je takšno življenje nesmiselno zapravljanje, že kar ubijanje časa oziroma dolgčasa: "Bilo je le veliko, mnogo preveč takšnega životarjenja, ki ni imelo namena niti potrebe, pravzaprav; ne zame ne za nikogar drugega. Bilo je eno samo ubijanje časa." Tudi ko se začne desetdnevna vojna, pripovedovalec cinično ugotovi, da "vsaj ne bo dolgčas".

Prav tako lahko poleg zgodbe vzporedno beremo novinarjeva premišljevanja o smislu življenja, ljubezni, politiki in podobnem. To so kratki refleksivni in esejistični odmiki, ki prekinjajo sicer dovolj tekočo in zanimivo pripoved, zato se včasih zdi, da so tam samo zavoljo samih sebe in da vzneseni premisleki o "večnih" temah nimajo pomembnejših posledic za precej veristično dogajanje osrednje zgodbe. Morda je želel pisatelj z njimi utemeljiti junakov notranji razvoj in spreminjanje v zgodbi, morda je želel z njimi globlje psihološko učvrstiti njegova dejanja, z njimi prepričati bralca ali kaj podobnega (takšnih namenov nismo poklicani ugotavljati), vendar je z njimi zgrešil bistvo znane Heglove teze, da je umetnost čutno svetenje Ideje. Kajti v Masljevem romanu se nam ideja ali tema ponuja kar na pladnju, razkrita je brez vsake prikritosti; toda če se držimo Heglovega nazora, je

tedaj literarno delo "toliko boljše, kolikor so avtorjevi nameni in ideje prikriti, tako da se ideja spontano zasveti iz samih opisanih situacij". Iz tega bi sledil logičen sklep, da *Ubijanje časa* sploh ni umetniški roman. Kakor je takšno sklepanje jasno in pregledno, tako je najbrž tudi napačno, kajti vseeno ne moremo privoliti v tezo, da Masljev roman ne more biti umetnost, to pa zato, ker je že Dušan Pirjevec v svoji analizi slovenske "protejske zvrsti" zapisal, da slovenski roman pač ni mogoč kot čutno svetenje ideje, ampak da je mogoč "le kot intenziviranje ideje na način čutnosti, kar pomeni, da se ideja ne prikriva več v čutnosti, temveč čutnost obvladuje, konzumira ...".¹ Te misli so seveda vpete v znano Pirjevčevo teorijo romana, pa vendar upravičujejo Masljeve miselne preskoke iz aktivnega dogajanja v pasivno meditativnost in premišljevanje. In če je tako, potem *Ubijanje časa* je umetniški, toda tipično slovenski roman.

Drugo je vprašanje o vsebini teh premislekov – nekaj je zares neprijetnega politiziranja, toda drugo je zanimivo, miselno drzno preiskovanje bistvenih problemov življenja. Podoba sveta in časa, ki jo opisuje Maselj, pa je nekaj čisto subjektivnega. Vsa zavoženost, nesmiselnost, ponavljajoča se dolgočasnost, samoljubni egoizem so daleč stran od univerzalne etike, tedaj težnje, da bi živeli čim boljše življenje. Masljev pogled je morda pravilen ali pa tudi ne – tega ne moremo vedeti, kajti vsaka sodba bi prav tako bila porojena iz naše notranjosti. A vendarle njegov prikaz ni tako črno-bel, kakor se zdi na prvi pogled. Ko Maselj prikazuje ljudi kot "bedake, ki imajo misli trde kot slonova koža", in kot "potnik(e), ki čakajo v Brezovici na železniški postaji, da jih vlak ob 15.15, takoj po šihu, odpelje v Borovnico, kjer bodo izstopili ob 15.35, pošthali ali opleli ali pospravili ... vrt, popili pivo, pobarvali ograjo, pretepli otroke, in zamudili prvih pet minut večernega dnevnika ... zabiti med brezovice in borovnice", v resnici obnavlja razkol med manjšino, ki vlada ter zatorej tudi razmišlja, in večino, ki ji vladajo in ji pripada status brezimnih ovčk. Vendar je pripovedovalec, čeprav večkrat izreče zelo ostre, skorajda žaljive besede o večini, ki se

¹ Dušan Pirjevec: *Problem slovenskega romana. Literatura*, januar-februar 1997, št. 67/68, str. 66.

² Isti, str. 74.

toku življenja samo brezmočno prepušča, pravičen ali vsaj rahlo strpen – čeprav se obnaša kot nekakšen nadčlovek, kot nekaj več in pomembnejšega, navsezadnje ugotovi, da je zavoljo takšnih misli vedno kaznovan. Razliko med enimi in drugimi sicer priznava, vendar je ne vrednoti v pozitivnem ali negativnem pomenu. To je tedaj zadosten dokaz, da svet v Masljevi perspektivi le ni razdeljen v vrednostni polarni polovici, med ene, ki so v svoji samozadostnosti razsvetljeni s tistim, kar drugim kronično primanjkuje. Kajti ko bi bilo tako, romanu ne bi smeli priznati zadostne prepričljivosti. Če še nekoliko aktualiziramo vse skupaj, se lahko spomnimo na nedavno izzivalno izjavo komentatorja v oddaji Studio city: kako lahko kdo reče Slovincem, da je gledanje *Esmeralde* neumnost (to je dejanje nestrpnosti), če pa nihče teh ni trdil, da so intelektualci tepci?

Na zavihku knjige še stoji zapisano, da roman noče presenečati s slogovno bravuroznostjo. Tem besedam lahko samo pritrdimo in hkrati dodamo, da se je način pripovedovanja v primerjavi z *Oblegano puščavo*, kjer so nekatere formulacije zares nerodne in nespretni, precej spremenil, postal je bolj dinamičen in živ. Vsekakor je tudi slog znamenje pisateljskega "odraščanja". In čeprav ima roman nekaj tehničnih pomanjkljivosti (na primer izpuščene ali napačne črke v besedah), je zanimiva subjektivna psihološka skica našega časa in pripoved o neprilagojencu, ki najprej trpeč ostaja uokvirjen v železna pravila realnosti, nato pa se mu "utrga". Morda se nekoč tako utrga tudi nam drugim.